

ΙΩΑΝΝΟΥ ΠΛΟΥΣΙΑΔΗΝΟΥ ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΙΕΡΕΙΣ ΤΟΥ ΧΑΝΔΑΚΟΣ

Ἡ κατωτέρω τὸ πρῶτον ἐκδιδομένη ἐγκύκλιος ἐπιστολὴ τοῦ ἐκ Χάνδακος τῆς Κρήτης ἱερέως Ἰωάννου Πλουσιαδηνοῦ (τοῦ εἶτα Ἰωσήφ Μεθώνης, 1429 ; - 1500) φέρεται εἰς τὸν κώδικα *Paris. Graec.* 2500 (φ. 218^v - 220^v)¹. Ὁ κώδιξ οὗτος, ὅστις περιέχει καὶ ἄλλα κείμενα σχετιζόμενα πρὸς τὴν Κρήτην², ἀντεγράφη ὑπὸ τοῦ κωδικογράφου Γεωργίου Ἀγαπητοῦ³, ἐν Χάνδακι πιθανώτατα, φέρει δ' ἐν ἀρχῇ (φ. Cr) τὰς ἀκολουθούς διὰ χειρὸς τοῦ ἰδίου, τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Μανούσου καὶ Βενετοῦ τινος Z. Corner ἐνδιαφερούσας χρονολογημένας ἐνθυμήσεις :

«*f* ,*αυξη'* μηνι *ματ'ω λ'*. *ἐκοιμήθ(η) ὁ υἱός μ(ου) ὁ Ἰω(άννη)ς ἡμέρ(α) Παρασκευῆ. ἰν(δικτιῶνο)ς ἰδ'.*

f ,*αυξη'* μηνι *λου(νίω) ἰδ'* *ἐκοιμήθ(η) ὁ υἱός μ(ου) ὁ Ἀντών(ιος) ἡμέρ(α) σαυνάτ(ω) ἰν(δικτιῶνο)ς ἰδ'.*

f ,*αυθ'* *δε(κεμ)υρ(ίου) ιγ'* *ἐκοιμήθ(η) ἡ Σοφία.*

f *ιῶ αὐτῶ κβ'* *ἐκοιμήθ(η) ἡ Ἀντωνία.*

Noto Io Zacar(ia) Corner con(dam) misser Franc(esc)o che adi 29 mazo 1508 fu fato el teramoto grande⁴ e si ruino tuta la cita e la mazor parte di territ(o)r(io) di deta isola.

¹) Βλ. σύντομον ἀναγραφὴν τῶν περιεχομένων τοῦ κώδικος παρὰ H e n r i O m o n t, *Inventaire sommaire des manuscrits grecs de la Bibliothèque Nationale*, τόμ. 2, Paris, 1888, σ. 271 - 272 (ἀριθ. 2500). Ἀναγραφὴ τοῦ πλήρους τίτλου τῆς ἐκδιδομένης ἐπιστολῆς παρὰ É m i l e L e g r a n d, *Bibliographie Hellénique...aux XV - XVI siècles*, τόμ. 2, Paris, 1885, σ. 271, σημ. 2 τῆς σ. 270. Ἡ παροῦσα ἔκδουσις στηρίζεται εἰς φωτογραφίας τοῦ κώδικος ἀποσταλείσας ἡμῖν προθύμως ὑπὸ τοῦ φίλου ἐπιμελητοῦ τῶν χειρογράφων τῆς ἐν Παρισίοις Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης κ. Charles Astruc, ὃν καὶ ἐντεῦθεν θερμῶς εὐχαριστοῦμεν.

²) Πρβλ. φ. 220^v - 225^r : «*Τοῦ μακαριωτάτου ἐκείνου ἐν ἱερομονάχοις κῦρ Νείλου τοῦ Νιαμιλᾶ ἐπιστολὴ πεμφθεῖσα πρὸς τοὺς ἱερεῖς τῆς Ἱερᾶς Πέτρας, ζητηθεῖσα παρ' ἐκείνων, ὅτι αἱ ἁμαρτίαι τῶν μαθητῶν ἐκ τῶν ψυχῶν τῶν διδασκάλων ἐκζητηθήσονται παρὰ Θεοῦ, εἰ ἀμελῶς διάκεινται περὶ τὴν θεραπείαν αὐτῶν οἱ διδάσκαλοι*». καὶ φ. 225^r - v : «*Γρηγορίου ἐπισκόπου Μεθώνης ἐπιστολὴ ῥηθεῖσα πρὸς τινὰ πρωτοῖερέα Χανδάκου περὶ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος*».

³) Βλ. τὴν ἐν φ. 179^r ὑπογραφὴν : «*Γεώργ(ιος) ὁ Ἀγαπητ(ός), γράψας αὐτό. τέλος. ἀμήν*».

⁴) Πρόκειται περὶ τοῦ γνωστοῦ ὀλεθροῦ σεισμοῦ τοῦ 1508, περὶ οὗ βλ. τὰς

† Εἰς ἀφῆ' μην(ι) μαίω καθ. ἐγίνετον σησιμός. ὁ μέγας. καὶ χαλάσε. τὴν χορα χάνδακο. καὶ τὰ χορῖα. καὶ τα κασιέληα. ἐγὼ ὁ Μανούσος. ὁ ἀγαπῖτός υἱὸς τοῦ Γεωργ(ίου) γράφο :

καὶ εἰς τοῦτο το σημίον ἐγῆνοντα σήσιμι ἡμερες μ.»

Ἐκ τῶν δύο πρώτων αὐτογράφων χρονικῶν σημειωμάτων τοῦ βιβλιογράφου Γεωργίου Ἀγαπητοῦ, χρονολογουμένων ἀπὸ 1466, συνάγεται ὅτι ὁ κῶδιξ ἀντεγράφη ὑπ' αὐτοῦ ὀλίγον πρὸ τοῦ ἔτους τούτου, ὅτι ὁ Ἰωάννης Πλουσιαδηνὸς ἦτο εἰσέτι ἀπλοῦς ἱερεὺς («πρεσβύτερος», ὡς ὀνομάζεται ἐν τῇ ἐπιγραφῇ τοῦ πονηματίου) καὶ δὲν εἶχεν ἀκόμη περιβληθῆ τὸ ἀξίωμα τοῦ πρωτοπαπᾶ τοῦ Χάνδακος, οὐδὲ κἂν τὸ τοῦ «ἀρχοντος τῶν ἐκκλησιῶν» τὸ ἀπονεμηθὲν εἰς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ καρδινάλιου Βησσαρίωνος μετὰ τὸ 1463. Τότε λοιπὸν περίπου, ἦτοι περὶ τὸ 1460, ἐγράφη καὶ ἡ ἐπιστολή.

Τὸ πονημάτιον, ὅπερ φέρει τὸν χαρακτῆρα ἐγκυκλίου δημοσιεύματος καὶ ἐν ταῦτῳ ἐκκλησιαστικοῦ κηρύγματος, τὸ ὁποῖον καὶ ἐξεφωνήθη πιθανώτατα ἐπ' ἐκκλησίας ὑπὸ τοῦ Πλουσιαδηνοῦ ἐν Χάνδακι⁵, ἀπευθύνεται πρὸς τοὺς ἱερεῖς τῆς κρητικῆς ταύτης πρωτευούσης, οἵτινες ἐμφανίζονται ἀλληλοσπαρασσόμενοι ὑπὸ σφοδρῶν ἐρίδων. Ὁ Πλουσιαδηνὸς προτρέπει αὐτοὺς εἰς ὁμόνοιαν, ἐπικαλούμενος τὰς ρήσεις τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν Πατέρων, μετὰ πολλῆς διακριτικότητος καὶ — ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς συνηθείας του — ἄνευ ἴχνους πολεμικῆς διαθέσεως ἢ ὑπαινιγμοῦ τινος περὶ τῆς ἀφορμῆς τῶν ἐρίδων, ἧτις δέον ν' ἀναζητηθῆ προφανῶς εἰς τὴν περὶ τὴν ἐπιβολὴν τῆς Φλωρεντινῆς Ἐνώσεως ἐν Κρήτῃ προκληθεῖσαν γνωστὴν ὀξυτάτην διαμάχην⁶. Ὅλως διάφορος εἶναι ὁ τόνος τῆς μεταγενεστέρης καὶ πλουσιωτάτης εἰς εἰδήσεις ἐπιστολῆς τοῦ Πλουσιαδηνοῦ, πρωτοπαπᾶ ἤδη γενομένου, πρὸς τοὺς αὐτοὺς ἱερεῖς τοῦ Χάνδακος, τῆς δημοσιευθείσης

πολυαριθμοῦς μαρτυρίας τὰς συναχθείσας εἰς τὴν ἀξιόλογον ἐργασίαν τοῦ Ἑλευθ. Κ. Πλατάκη, Οἱ σεισμοὶ τῆς Κρήτης ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, «Κρητικά Χρονικά», τόμ. Δ' (1950), σ. 476 - 487 (βλ. καὶ Ἐπίμετρον σ. 524 - 526 ὑπὸ Ν. Πλάτωνος) πρβλ. καὶ τὸν ἐντεῦθεν παραλαμβάνοντα Φ. Κ. Μπουμπουλίδη, Ἡ συμφορὰ τῆς Κρήτης τοῦ Μανόλη Σκλάβου, κρητικὸν στιχοῦργημα τοῦ 15' αἰῶνος, Ἀθήναι 1955, σ. 12 - 22.

⁵) Πρβλ. ἴσως καὶ τὸ ἐν τέλει φερόμενον: «...πάντας, τοὺς τε ἀναγινώσκοντας καὶ τοὺς ἀκροωμένους...».

⁶) Βλ. τὴν ἐργασίαν τοῦ Ν. Β. Τομαδάκη, Μιχαὴλ Καλοφρενᾶς, Κρής, Μητροφάνης Β' καὶ ἡ πρὸς τὴν Ἐνωσιν τῆς Φλωρεντίας ἀντίθεσις τῶν Κρητῶν, ΕΕΒΣ, τόμ. 21 (1951), σ. 110 - 144, ἐνθα καὶ ἡ περὶ τοῦ θέματος βιβλιογραφία.

ὑπὸ Β. Λαούρδα εἰς προγενέστερον τόμον τοῦ ἀνά χειρας περιοδικοῦ⁷.

Δημοσιεύοντες προσεχῶς ἀλλαχοῦ ἐκτενεστέραν ἐργασίαν περὶ τῆς καθόλου δράσεως καὶ τῶν ἔργων τοῦ Ἰωάννου Πλουσιαδηνοῦ⁸, δὲν θὰ σχολιάσωμεν ἐνταῦθα περισσότερο τὴν ἐπιστολὴν ταύτην. Ἀρκούμεθα εἰς τὴν παράθεσιν τοῦ κειμένου αὐτῆς, ὅπερ ἀποτελεῖ ἐν τῶν πρωϊμωτέρων προϊόντων τῆς γραφίδος τοῦ λογίου τούτου Κρητὸς θεολόγου, τοῦ σημαντικωτέρου τῶν Ἑλλήνων ἀπολογητῶν τῆς Ἐνώσεως τῆς Φλωρεντίας.

(Cod. Paris. Gr. 2500, ff. 218v - 220v)

*Ἐπιστολὴ παραινετικὴ περὶ ἱερέων ἔχων τὸν λόγον πάντα περὶ ἀ- f.218v
γάπης, ἔχων [sic] δὲ τὸ προοίμιον ἀπ' αὐτοῦ τοῦ Σωτήρος τοὺς λόγους,
πονηθεῖσα παρὰ τοῦ ταπεινοῦ Ἰωάννου πρεσβυτέρου τοῦ
Πλουσιαδηνοῦ, ἧς ἡ ἀρχή.*

5 [Προοίμιον τῆς ἐπιστολῆς]

Ὁ δεσπότης ἡμῶν καὶ Θεὸς Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ σωτὴρ ὁ ἡμέτερος, ἐρχόμενος ἐπὶ τὸ ἐκούσιον πάθος, ἐν τῇ τελευταίᾳ προσφωνήσει πρὸς τοὺς αὐτοῦ μαθητάς, ἦν καὶ διαθήκην ὀνομάζομεν προσηκόντως, εἶρηκε πρὸς αὐτούς· εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδω ὑμῖν, εἰρήνην τὴν ἐμὴν ἀφήμι
10 ὑμῖν. Τοῦτο μὲν οὖν τὸ ἀγαθὸν τῆς εἰρήνης ὡσπερ τι λεγᾶτον καὶ κληρονομίαν αὐτοῖς ἐγκατέλιπεν καὶ ἔστι τοῦτο δῶρον αὐτοῦ καὶ ἴδιον αὐτῷ, ἀπήτησε δὲ ἀντ' αὐτοῦ παρ' αὐτῶν ἄλλο τι, ὅπερ ἐστὶ μᾶλλον καρπὸς τῆς αὐτῶν προαιρέσεως ἢ δῶρον αὐτοῦ· τὸ δὲ ἐστὶν ἡ ἀγάπη· οὐ γὰρ ἀπλῶς κατέλιπεν αὐτοῖς τὴν κληρονομίαν, ἀλλ' ἐπὶ αἰρέσει. f.219r
15 Ἦσαν γὰρ διαθηκαὶ τινες καὶ κληρονομίαι κατὰ τοὺς παλαιοὺς νόμους, ἐπὶ αἰρέσει λεγόμεναι, τουτέστιν ὅτι, ἐὰν ὁ κληρονόμος ἔληται τόνδε τὸν βίον ἢ τήνδε τὴν πράξιν, ἵνα κληρονομή, εἰ δὲ μή, ἵνα ὑπάρχη ἀπόκληρος. Τοιαύτην κληρονομίαν κατέλιπε τοῖς μαθηταῖς ὁ Σωτὴρ, μόνον οὐχὶ πρὸς αὐτοὺς λέγων· ἐὰν φυλάξητε τὴν πρὸς ἀλλήλους ἀγά-
20 πην, ἔξετε πάντως καὶ τὴν ἐμὴν εἰρήνην, ἀμελοῦντες δὲ τῆς ἀγάπης,

9 - 10 Joh. XIV,27

⁷) Β α σ. Λ α ο ὑ ρ δ α, Κρητικὰ Παλαιογραφικά, 12. Ἰωάννου τοῦ Πλουσιαδηνοῦ ὑποθήκαι πρὸς τοὺς ἱερεῖς τῆς Κρήτης, «Κρητικὰ Χρονικά», τόμ. 5 (1951), σ. 252 - 262.

⁸) Πρὸς τὸ παρόν, βλ. τὴν περὶ τούτου βιβλιογραφίαν τὴν σημειωθεῖσαν ὑπὸ Μ. Ἰ. Μανούσακα, Ἡ ἀλληλογραφία τῶν Γρηγοροπούλων χρονολογούμενη (1493 - 1501), «Ἐπετηρὶς τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἀρχείου» τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, τόμ. 6 (1957), σ. 176 - 177, σημ. 5.

καὶ ταύτην ζημιωθήσεσθε. Διὰ τὰ δύο ταῦτα καλὰ τοὺς πολλοὺς ἐκεί-
 νους καὶ καλοὺς ὁ Κύριος λόγους πεποίηκε, ποτὲ μὲν λέγων, ταῦτα ἐν-
 τέλλομαι ὑμῖν, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους, ποτὲ δέ, ταῦτα λελάληκα ὑμῖν,
 ἵνα ἐν ἔμοι εἰρήνην ἔχητε.

25 Τούτων τὸ ἓν, ὡς ἔοικε, παριδόντες ὑμεῖς, ὡ δεσποτῶν ἱερώτατοι,
 λέγω δὴ τὴν ἀγάπην, ἣν ὀφείλετε πρὸς ἀλλήλους ἐπιδείκνυσθαι, ἠνέγ-
 κατε ἔχθραν μέσον ὑμῶν καὶ διεσχίσθητε ἀπ' ἀλλήλων, οἷα ἐχθροί, καὶ
 μνησικακεῖτε ἀλλήλοις καὶ οὐδ' ἀντοφθαλμησαὶ ἀνέχεσθε. Ἐρα ἱερω-
 μένων ἀνδρῶν τοιαῦτα ἔργα καὶ διακόνων καὶ λειτουργῶν καὶ ὑπηρε-
 30 τῶν Χριστοῦ; μὴ γένοιτο· ἀλλὰ τινῶν ἀλλοτρίων καὶ ἀποστατῶν καὶ
 βασκάνων ἐχθρῶν καὶ μηδαμῶς δούλων Θεοῦ. Ὅτι δὲ καὶ ὑπεύθυνος
 καὶ ἀπρόσδεκτος τῷ Θεῷ καθίστασαι ἠγίκα τὴν ἀναίμακτον λατρείαν
 προσφέρῃς, ἄκουσον νουνεχῶς καὶ σύνες, παρακαλῶ, τὰ λεγόμενα.

Λέγει γὰρ ἐν πρώτῳ ὁ τῆς ἱερᾶς λειτουργίας ἐρμηνευτής· ὀφείλει
 35 ὁ ἱερεὺς προηγουμένως ἔχειν μετὰ πάντων εἰρήνην καὶ μὴ ἔχειν κατὰ
 τινος ἔχθραν τὸ σύνολον, ἵνα μὴ φυγαδεύσῃ ἀπ' αὐτοῦ τὸν παράκλητον·
 ὅθεν ἔσται ἡ θυσία αὐτοῦ εἰς κενόν. Ὅρᾳς ὅτι μὴ ἔχειν κατὰ τινος
 ἔχθραν τὸ καθόλου διορίζεται οὗτος ὁ ἅγιος, ἵνα μὴ τὴν θυσίαν αὐτοῦ
 ἀπρόσδεκτον καὶ κενὴν ἀπεργάσῃται; τί δὲ καὶ ὁ σοφώτατος πατριάρ-
 40 χης Ἀλεξανδρείας καὶ μέγας τῷ ὄντι καὶ πολὺς Ἀθανάσιος, ἐν ταῖς
 πρὸς τὸν Ἀντίοχον ἄρχοντα περὶ τούτου γράφει; Ἐρωτήσεις. Ποία
 ἁμαρτία ποιεῖ τὴν προσευχὴν τοῦ ἀνθρώπου ἀπρόσδεκτον παρὰ Θεῶ;
 Ἀπόκρισις. Ἡ μνησικακία, κατὰ τὸν λόγον τοῦ Κυρίου τὸν λέγον-
 τα ὅτι, ἐὰν προσφέρῃς τὸ δῶρόν σου ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον καὶ κεῖ μνη-
 45 σθῆς ὅτι ἔχει ὁ ἀδελφός σου τι κατὰ σοῦ, ἄφες τὸ δῶρόν σου ἔμπρο-
 σθεν τοῦ θυσιαστηρίου καὶ ὑπάγε πρῶτον διαλλάγηθι τῷ ἀδελφῷ σου
 καὶ τότε ἐλθὼν πρόσφερε τὸ δῶρόν σου· ὡς τῆς μνησικακίας δηλονότι
 ποιούσης ἀπρόσδεκτον τὸ δῶρον τῆς προσευχῆς. Ἀκούεις ὅτι ἀπρόσδε-
 κτον ποιεῖ ἢ μνησικακία τὸ δῶρον τῆς προσευχῆς; τί οὖν μνησικακεῖς
 50 τοῦ | λοιποῦ; παῦσον λοιπὸν τὴν μνησικακίαν καὶ ἄρξου τῆς ἀγάπης. f.219v
 Ποία ἀνάγκη, τοῦτο εἶπέ μοι, ἵνα καὶ τὴν προσευχὴν σου ἄδολον καὶ
 εἰλικρινῆ ποιήσῃς καὶ σὲ αὐτὸν καθαρίσῃς καὶ ὑπὲρ ὧν προσεύχεσαι
 ταχέως τὴν λύσιν εὐρήσῃς. ἔτι ὁ αὐτὸς ἅγιος ἐν ταῖς αὐταῖς ἀποκρί-
 σεσι διαρρήδην οὕτως φάσκων. Ἐρωτήσεις. Ποία ἁμαρτία ἐστὶ βα-
 55 ρυτέρα πάντων; Ἀπόκρισις. Ἐάν, ὡς φησὶν ὁ ἀπόστολος, μείζων
 πάντων τῶν ἀγαθῶν ἐστὶν ἢ ἀγάπη, εὐδηλον ὅτι καὶ μείζων πάντων

22 - 23 Ibid. XV,17 || 23 - 24 Ibid. XVI,33 || 25 ἐπιδείκνυσθαι nos: - σθε
 cod. II || 40 - 48 Athanas. Quaestiones ad Antiochum ducem (Migne, P.
 G., t28, col. 645. || 52 εἰλικρινῆ nos: - νῆν cod. || 53 προσεύχεσαι nos: - ται
 cod. || 54 - 56 Athanas, op. cit., Migne, P. G., t 28, col. 645.

τῶν κακῶν ἐστὶν ἡ μνησικακία, ἡ μισαδελφία καὶ ἡ ἀσπλαγχνία.
 Ἐρώτησις. Ποία τῶν ἐντολῶν συγχωρεῖ τῶν ἀνθρώπων πάσας τὰς
 ἁμαρτίας. Ἀπόκρισις. Τοῦ Κυρίου λέγοντος· μὴ κρίνετε, καὶ οὐ
 60 μὴ κριθεῖτε· καὶ πάλιν· ἄφες ἡμῖν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέ-
 ταις ἡμῶν. πρόδηλον ὅτι καὶ τὸ μὴ κρίνειν τὸν πλησίον συγχωρεῖ τὰς
 ἁμαρτίας. ὡσαύτως καὶ τὸ μὴ μνησικακεῖν ἀνθρώπου. ἄφριτε γὰρ καὶ
 ἀφειθήσεται ὑμῖν. ἐν ᾧ γὰρ κρίματι κρίνετε, κριθήσεσθε, καὶ ἐν ᾧ μέ-
 τρω μειρεῖτε, ἀντιμετρηθήσεται ὑμῖν. Ἐκουσας τὰς ἀποφάσεις τοῦ με-
 65 γάλου τούτου πατρός, ὅτι μειζοτέρα πάντων τῶν κακῶν ἐστὶν ἡ μνησι-
 κακία καὶ ἡ μισαδελφία, ὡσαύτως καὶ τὸ μὴ κρίνειν τὸν πλησίον καὶ
 τὸ μὴ μνησικακεῖν ἐστὶ τὸ συγχωρεῖν τὰ παραπτώματα. Οὐκοῦν μετά-
 θετε ἑαυτούς, παρακαλῶ, ἀσπάσασθε ἀλλήλους ἐν φιλήματι ἀγίῳ, δότε
 τῷ Θεῷ χαρῆναι ὑφ' ὑμᾶς, λύσατε τὰς ἐχθρας καὶ ἀσπάσασθε τὴν εἰ-
 70 ρήνην. Οὐκ ἀκούεις ὅτι κενὴ γνωρίζεται ἡ θυσία, ἔχων ὁ ἱερεὺς τὴν
 ἐχθραν καὶ ἱερουργῶν; σκεπτόον ἔτι καὶ τοῦτο, ὅτι καθ' ἣν ὥραν ὁ
 ἱερεὺς λειτουργεῖ ἔχων κατὰ τινος ἐχθραν, οὐκ ἔῃ τοῦτον ὁ Σωτὴρ ἱε-
 ρουργοῦντα, ἀλλὰ θεῖος ἄγγελος κατελθὼν, δεσμεύει τοῦτον ἀοράτως
 καὶ ὠθεῖ τοῦτον πρὸς ἐν μέρος τοῦ ἐλαστηρίου καὶ οὕτω τελειοῖ ὁ ἄγ-
 75 γελος τὴν θυσίαν. Καὶ ἄλλα τοιαῦθ' ἕτερα ἐὰν θελήσωμεν λέγειν, ἐπι-
 λείψει ἡμᾶς διαλεγόμενους ὁ χρόνος· ἀλλὰ νῦν τῇ συντομίᾳ χρῆσομεθα,
 ἵνα μὴ δόξωμεν ἄλλοι τυγχάνειν ἢ οἵτινές ἐσμεν καὶ ὑμᾶς τόσον ἀγροί-
 κους ποιοῦντες· (σοφοὶ γὰρ ὄντες καὶ πάντα εἰδότες ὅσα καὶ ἡμεῖς καὶ
 ἔτι πλείω τε καὶ θαυμασιώτερα, ἀλλ' ἡμεῖς ἐνθυμίζομεν τὴν ὑμετέραν
 80 ἀγάπην, οὐ διδάσκομεν· τούτου γὰρ οὐκ ἐσμὲν ἄξιοι). Λέγει γὰρ ὁ
 θεῖος ἀπόστολος· ἡ ἀγάπη οὐ φρυσιοῦται, οὐκ ἀσχημονεῖ, οὐ ζητεῖ τὰ
 ἑαυτῆς· καὶ τὰ ἐξῆς· καὶ πάλιν· ὁ καρπὸς τοῦ πνεύματός ἐστιν ἀγάπη·
 καὶ ἀλλαχοῦ· ἐὰν ταῖς γλώσσαις τῶν ἀγγέλων λαλῶ καὶ τῶν ἀνθρώ-
 πων, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, οὐδὲν | ὠφελοῦμαι· καὶ ἐὰν ἀναβῶ εἰς τὸν f.220r
 85 οὐρανὸν καὶ ἴδω ἐδῶ τὰ μυστήρια πάντα, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, οὐδὲν
 εἶμι· καὶ ἐὰν παραδῶ τὸ σῶμά μου ἵνα κανθήσωμαι, καὶ ἐὰν ἔχω πᾶ-
 σαν τὴν πίστιν, ὥστε ὄρη μεθιστάνειν, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, γέγονα χαλ-
 κὸς ἠχῶν ἢ κύμβαλον ἀλαλάζον· καὶ ἄλλα μύρια ὅσα τοιαῦτα λέγει ὁ
 ἅγιος. Καὶ ὁ ἠγαπημένος μαθητής· ἀγαπητοί, εἰ οὕτως ὁ Θεὸς ἠγάπη-
 90 σεν ἡμᾶς, καὶ ἡμεῖς ὀφείλομεν ἀλλήλους ἀγαπᾶν. Θεὸν οὐδεὶς πώποτε
 τεθέαται· ἐὰν ἀγαπῶμεν ἀλλήλους, ὁ Θεὸς ἐν ἡμῖν μένει καὶ ἡ ἀγάπη
 αὐτοῦ τετελειωμένη ἐστὶν ἐν ἡμῖν· καὶ πάλιν· ἐὰν τις εἴπη ὅτι ἀγαπᾶ

73 δεσμεύει nos : δεσμεύων cod. || 80 - 81 1 Cor. XIII, 5 || 81 - 82 Gal.
 V, 22 || 82 - 87 1 Cor. XIII, 1 - 3 || 88 - 90 1 Joh. IV, 11 - 12 || 91 - 94
 Jbid., 20 - 21.

τὸν Θεὸν καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ μισῆ, ψεύστης ἐστίν· ὁ γὰρ μὴ ἀγα-
πῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, ὃν ἐώρακε, τὸν Θεόν, ὃν οὐχ ἐώρακε, πῶς
95 δύναται ἀγαπᾶν; καὶ ταύτην τὴν ἐντολὴν ἔχομεν ἀπ' αὐτοῦ, ἵνα ὁ ἀγα-
πῶν τὸν Θεὸν ἀγαπᾷ καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ. Ὅραξ ὅτι ὅστις μισεῖ τὸν
ἀδελφὸν αὐτοῦ μισεῖ τὸν Θεόν καὶ ὅστις ἀγαπᾷ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ἀ-
γαπᾷ τὸν Θεόν; ναί, δέομαι τοῦτο γένοιτο.

[Ἠθικόν]

- 100 Ταῦτα εἰς νοῦν ἔχοντες, ἀδελφοί καὶ συλλειτουργοί, καὶ πρὸ ὀφθαλ-
μῶν θεωροῦντες ἐπίγνωτε ἀλλήλους ἀδελφικῶς· μὴ ἐάσητε τὸν διάβο-
λον χαίρειν ἐπὶ τῇ κακίᾳ ἡμῶν καὶ τὸν Χριστὸν λυπούμενον· μὴ ἐάση-
τε τὸν κοινὸν λαὸν λέγοντα· ἐὰν οἱ ἱερεῖς δαιμονίζονται, τίς ἡμᾶς ἀ-
γιασθεῖ; νοήσατε ὅτι τοῦ ἀρχεκάκου δαίμονος εἰσὶ ταῦτα ἔργα καὶ πα-
105 τήσατε τούτου τὴν κάραν τοῖς ποσὶν ὑμῶν τοῖς ὠραίοις καὶ καταβάλλετε
τὰ αὐτοῦ μηχανήματα. Ναί, παρακαλῶ δεόμενος τῆς ὑμετέρας
ἀγιότητος, μὴ διὰ πρόσκαιρον καὶ οὐδαμινὸν καὶ φθαρτὸν τι πρᾶγμα
ἐκπέσητε τῶν ἐπουρανίων ἐκείνων καὶ αἰωνίων ἀγαθῶν. μνήσθητε ὅτι
πάντες ὀφείλομεν παρασταθῆναι τῷ φοβερῷ βήματι τοῦ Χριστοῦ, ὅταν
110 κατέβῃ κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς· ἕκαστος ἡμῶν τὰ αὐτοῦ φορτία ἐπι-
φερόμενος γυμνοὶ καὶ τετραχηλωμένοι ἐκεῖσε πάντες ἰστάμενοι ἐνώπιον
ἀγγέλων καὶ ἀρχαγγέλων ἐκδεχόμενοι τὴν φοβερὰν ἐκείνην ἀπόφασιν,
τὸ δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ πατρὸς μου κληρονομήσατε· καὶ τὸ πορεύ-
εσθε ἀπ' ἐμοῦ οἱ κατηραμένοι εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον τὸ ἠτοιμασμένον
116 τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ, ὃ μὴ γένοιτο χριστιανὸν ἐκεῖσε
ἀπελθεῖν. Διὸ κοσμήσωμεν ἑαυτούς, ἀδελφοί, πρὸ τῆς ὥρας ἐκείνης διὰ
τῆς ἀρετῆς ἀπάσης, ἐξόχως διὰ τῆς ἀγάπης τῆς πρὸς ἀλλήλους, ἵνα
καὶ ἑαυτοὺς καὶ ἄλλους ὠφελήσαντες δι' αὐτῆς ἐπιτύχωμεν τῆς Χρι-
στοῦ | βασιλείας καὶ δόξης, ἧς οὐδὲν τιμιώτερον· ὃ γένοιτο πάντας f 220v
120 τοὺς τε ἀναγινώσκοντας καὶ τοὺς ἀκρωμένους καὶ πάντας χριστιανούς
κάμῃ τὸν πεποιηκότα ἐπιτυχεῖν τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ἐν Χριστῷ
Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα εἰς τοὺς ἀτελευτήτους
αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν.

M. I. ΜΑΝΟΥΣΑΚΑΣ